

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra klasické filologie

Eliška Martinčíková

UŽITÍ ANTICKÝCH MOTIVŮ V SHAKESPEAROVĚ TVORBĚ

The Use of Ancient Motifs in Shakespeare's Plays

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Noemi Sklenářová

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila pouze literaturu uvedenou v příloženém seznamu. Nemám námitek proti půjčení práce se souhlasem katedry ani proti zveřejnění práce nebo její části.

V Olomouci dne 18. 3. 2011

vlastnoruční podpis

Děkuji PhDr. Noemi Sklenářové za odborné vedení mé bakalářské diplomové práce, za poskytnuté konzultace a rady a za laskavé zapůjčení materiálů k této práci.

vlastnoruční podpis

Obsah

1.	Úvod	1
2.	Romeo a Julie – Pýramos a Thisbé	3
4.1.	Ztvárnění tématu Romea a Julie různými autory.....	3
4.2.	Ovidiova verze: Pýramos a Thisbé	5
I.	Pýramos a Thisbé ve Snu noci svatojánské od Williama Shakespeara.....	6
4.3.	Srovnání motivů v Ovidiově a v Shakespearově díle	8
I.	Hlavní postavy obou děl	8
II.	Kontrast bílé, černé a červené barvy.....	10
III.	Nedorozumění	12
IV.	Úmrtí Pýrama a Romea	13
V.	Úmrtí Thisbé a Julie	14
VI.	Nevyhnutelnost osudu a síla lásky	15
VII.	Připomínka na úmrtí milenců: morušovník - zlaté sochy	16
4.4.	Srovnání Ovidiova a Shakespearova užití jazyka – formální stránka děl.....	18
3.	Zimní pohádka	21
3.1.	Název povídky a její předloha	21
3.2.	Místo děje a jeho interpretace	22
3.3.	Hlavní postavy hry.....	24
3.4.	Kompozice díla a kontrast dílčích elementů.....	28
3.5.	Roční období.....	31
I.	Zima.....	31
II.	Čas jako Chorus.....	32
III.	Jaro a léto	33

4.	Venuše i Adónis.....	35
4.1.	Mýtus o Adónidovi	35
4.2.	Venuše	36
4.3.	Ovidiova verze: Adónis a Venuše	37
4.4.	Shakespearova verze: Venuše i Adónis	39
5.	Závěr.....	44
6.	Použité prameny a literatura	47
I.	Prameny.....	47
II.	Literatura	47
7.	Resumé	49
8.	Anotace	50

1. Úvod

Pro svou bakalářskou diplomovou práci jsem si vybrala téma týkající se anglického básníka a dramatika Williama Shakespeara a jeho užití antických motivů konkrétně ve třech jeho dílech. William Shakespeare byl renesančním autorem. Jelikož tvořil v období renesance, která se vyznačovala nejen individualismem, ale také návratem k antice, nelze opominout fakt, že inspirací mu byla také díla některých antických spisovatelů. Ve své práci se pokusím objasnit původ těchto antických motivů, a také se pokusím vysvětlit jejich význam.

Ze Shakespearových děl jsem záměrně vybrala tři žánrově odlišná díla, a to tragédii *Romeo a Julie*, pohádkovou hru s názvem *Zimní pohádka* a báseň *Venuše a Adónis*. Drobnou zmínku věnuji také jeho komedii *Sen noci svatojánské* v souvislosti s dílem *Pýramos a Thisbé* od Publia Ovidia Nasona. Tato Shakesperova díla rozhodně nejsou jedinými díly, ve kterých se antické motivy objevují, avšak zkoumání jeho dalších děl by značně rozšířilo mou práci, tudíž se má práce omezí pouze na *Romeo a Julie*, *Zimní pohádka* a *Venuše i Adónis*.

Svou bakalářskou diplomovou práci jsem koncepčně rozdělila, kromě povinných částí (úvod, závěr, seznam pramenů a literatury, resumé) na tři hlavní kapitoly a následně na několik dalších podkapitol. V první kapitole se budu věnovat srovnání Romea a Julie s Pýramem a Thisbé. Okrajově zde zmíním i jiné autory, kteří se tématem Romea a Julie zabývali. Tím bych chtěla vysvětlit, že William Shakespeare nebyl prvním, kdo se tématem nešťastné lásky v literatuře zabýval. Poté se stručně dotknu komedie *Sen noci svatojánské*. V následujících podkapitolách se budu snažit analyzovat jak Shakespearovo tak i Nasonovo dílo a v sedmi bodech se pokusím nastínit důležité kontrasty a podobnosti ohledně úmrtí hlavních hrdinů a

taktéž i jejich osudů. Dalším bodem pak bude kromě srovnání obsahových elementů také srovnání formální stránky obou děl. Druhá kapitola se bude zabývat pohádkovou hrou *Zimní pohádka* a následně analýzou její předlohy, hlavních postav a také kompozice celého díla. Z hlavních postav zmíním například krále Leonta, královnu Hermionu, prince Mamillia, krále Polixena, Perditu, Florizela, Autolyka, Camilla a předložím i podrobnější rozbor těchto postav. Důležitou analýzu budu věnovat místu děje a jeho interpretaci. Ve třetí hlavní kapitole pak přiblížím odděleně mýtus o Venuši a mýtus o Adónidovi, jelikož tyto mýty mají kořeny již u Chetitů a Babyloňanů, byť v trochu odlišné podobě. V této kapitole bych chtěla poukázat na hlavní odlišnosti v Shakespearově a Ovidiově verzi a na pojetí tohoto tématu oběma autory.

Pokud jde o prameny, pak nejvíce čerpám z díla *Proměny*, kterou napsal Publius Ovidius Naso¹ a také z děl Homérových.

Co se týče sekundární literatury, opírá se má práce také o anglicky psanou odbornou literaturu v souvislosti se zkoumáním Shakespearovy tvorby. Vyzdvihla bych především publikaci *Essays on Shakespeare and Elizabethan drama in honor of Hardin Craig*, kterou v 60. letech 20. století napsal Richard Hosley. Velmi přínosnými publikacemi pro zkoumání tohoto tématu se staly také další dvě publikace a těmi jsou *Shakespeare: The Man and His Work: Seven Essays*, kterou na počátku 20. století sepsal Luce Morton a *Shakespeare Survey*, jejímž autorem je Kenneth Muir.

Transkripci jmen a zeměpisných názvů sjednotím podle *Encyklopedie antiky*.

¹ Úplné bibliografické údaje k tomuto i dalším uvedeným pramenům a literatuře jsou obsaženy v Seznamu pramenů a literatury.

2. Romeo a Julie – Pýramos a Thisbé

4.1. Ztvárnění tématu Romea a Julie různými autory

Tato divadelní hra, kterou napsal William Shakespeare, vznikla pravděpodobně v roce 1595 a stala se jednou z nejznámějších milostných tragédií ve světovém dramatu. Pro námět své hry si Shakespeare zvolil látku o nešťastné lásce dvou milenců, jejichž rodiny jsou znepřáteleny. Je pravděpodobné, že nevznikla najednou, ale že byla nejméně jednou přepracována a rozšířena. Inspirací byla Shakespearovi zřejmě báseň anglického autora Arthura Brookea. Hlavním rozdílem je délka děje každého z příběhů. Brookova báseň se odehrává v několika měsících, zatímco Shakespeare děj zkrátí do několika dnů. Arthur Brooke však nebyl jediným autorem zabývajícím se tímto tématem. Za zmínku stojí ještě další anglický spisovatel William Painter, který psal o lásce dvou milenců Rhomea a Julietty. Dalšími neanglickými autory byli například slepý italský básník Luigi Groto nebo španělský básník Lope de Vega. Opomenut nesmí zůstat především populární římský básník Publius Ovidius Naso a jeho dílo *Pýramos a Thisbé*. Je více než zřejmé, že si Shakespeare toto Ovidiovo dílo společně s Brookovou básní zvolil jako předlohu pro svou tragédii. Vše potom zasadil do jiného času a místa, a také hlouběji propracoval charakter postavy. Jak píše Erik Adolf Saudek ve svých poznámkách ke hře: „Shakespeare prohlubuje duševní život svých postav, obohacuje jejich city, zvýrazňuje jejich lidskou a národně charakterní tvář, rozšiřuje společenskou závažnost a historickou typičnost jejich konfliktů.”² Ačkoliv tedy Shakespeare nebyl první, kdo psal o tomto tématu, bezpochyby jej dokázal

² in Poznámky ke hře: Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 158.

zpracovat velmi originálním způsobem i formou, a právě proto se stal nejvýznamnějším autorem tohoto díla.

4.2. Ovidiova verze: Pýramos a Thisbé

Ovidiův příběh dvou milenců se odehrává ve městě Babyloně, kde vládla královna Semiramis. Babylon byl jedním z městských států jižní Mezopotámie, kterou protékaly řeky Eufrat a Tigris. Pýramos byl považován za nejhezčího mladíka a Thisbé za nejkrásnější dívku. Jejich rody žijící ve dvou sousedících domech jsou znepřáteleny stejně tak, jako rod Monteků a Kapuletů v Shakespearově tragédii. Ani tento fakt jim však nezabrání v tom, aby se do sebe tajně zamilovali. Nicméně přes nenávist svých rodů nemohou uzavřít sňatek. Ve zdi dvou spojených domů je prasklina, kterou objevili pouze milenci a skrz ni si šeptají. Na jedné straně oné zdi spílají, že jim nedovolí, aby se k sobě přiblížili, a tudíž se mohou spojit jen svými dechy. Na straně druhé jsou jí však vděční alespoň za láskyplná slova, která si mohou přes zeď vyměnit. Nedbají ani zákazů a smluví si schůzku daleko za městem, kde se skryjí pod stromem s bílými morušemi nedaleko chladného vodního pramene, poblíž Ninova hrobu. Ninus, nebo také Ninos, byl podle historiků zakladatelem hlavního města tehdejší Asýrie, Ninive. Jakmile vyjdou hvězdy na noční oblohu, Thisbé zahalená závojem odejde z domu. Na smluvené místo dorazí jako první a usedne pod strom. Při čekání zahlédne lvici, která jde k prameni uhasit svou žízeň. Tlamu má od krve, jelikož zabila býka. Thisbé se před lvicí ukryla v jeskyni, ale když prchala, sklouznul jí závoj na zem. Když se lvice vracela od pramene, spatřila závoj a rozsápala jej krvavou tlamou. Tento čin má za následek rychlý spád následujících událostí a je zlomovým bodem v celém příběhu. Pýramos se totiž na určené místo dostaví později. Najde závoj potřísněný krví a začne sám sebe obviňovat z milenčiny domnělé smrti: „Teď jediná noc dva milence zničí! Ona si zasluhovala z nás obou dlouhéhožití, já jsem svým životem vinen! Ty ubohá, já jsem tě zničil, já,

jenž tebe jsem vyzval jít v noci v ta děsivá místa, sám jsem však nepřišel dřív!”³ Zoufalý, probodne se mečem. Ovidius pak scénu popisuje jako výjev, kde Pýramos leží na zemi a z rány mu do výše tryská proud krve, který pak zbarví plody moruše do červena.⁴ Když se Thisbé vrátí ze svého úkrytu na ono místo, spatří Pýrama a volá: „Pýrame, Pýrame drahý, co za osud tebe mi vzalo?”⁵ Nepřízeň osudu zde tedy figuruje stejně jako v příběhu *Romeo a Julie*. Thisbé chce pro sebe stejnou smrt, aby pak spočinuli v hrobě vedle sebe. Vezme tedy meč a probodne se stejně jako Pýramos. Od té doby, když moruše dozrávají, mají dle tohoto příběhu sytě červenou barvu.

I. Pýramos a Thisbé ve Snu noci svatojánské od Williama Shakespeara

Pýramos a Thisbé se objevují také v komedii *Sen noci svatojánské* od Williama Shakespeara jako osoby v mezihře. Komedii *Sen noci svatojánské* zasadil William Shakespeare do prostředí Athén a blízkého lesa. Pýramos a Thisbé se v této komedii objevují ztvárnění divadelními herci, kteří jejich příběh předvádějí. Shakespeare však tento tragický příběh o smrti dvou milenců přetvořil na komedii. V mezihře tedy dohromady vystupuje pět herců ztvárňujících Pýrama, Thisbé, Zed', Měsíčné světlo a Lva. Autor zde prezentuje šelmu jako lva, nikoliv jako lvici. Shakespeare zesměšňuje vystoupení těchto herců především tím, jaké poznámky vkládá do úst samotným divákům. To je patrné například v jednání V., scéně I., kdy Theseus komentuje vystoupení Lva: „Podivil bych se, kdyby lev také mluvil.”⁶ Demetrius mu odpovídá: „Nebylo by

³ Naso, Publius O. *Metamorphoses*. Přel. Ivan Bureš. *Proměny*. Praha 1974, s. 112.

⁴ *Ibid.*, s. 112.

⁵ *Ibid.*, s. 113.

⁶ Shakespeare, William. *Komedie II*. Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959, s. 62.

divu, pane; může také promluvit jeden lev, když tolik oslů mluví.”⁷ Shakespeare se drží klasické linie Ovidiova příběhu, avšak doplňuje příběh i dalšími poznámkami samotných herců, kteří příběh hrají. Diváci pak přímo reagují a komentují herecké vystoupení a jsou s herci v přímém kontaktu. Nejvíce si utahují ze Zdi, jejíž monolog Demetrius hodnotí slovy: „To je ta nejvtipnější slepenina, jakou jsem kdy slyšel přednášet.”⁸ Když vystoupí Lev, přihlížející Theseus, Demetrius i Lysander jej obdivují: „Velmi způsobná bestie a svědomitá.”⁹ Důležitým humorným prvkem je pak Ninův hrob, který Shakespeare v originále označil negativním zabarvením ‘Ninny’s tomb’¹⁰ (angl. pitomec nebo pitomý), v překladu Josefa Václava Sládka ‘starce Ňůmy hrob’, což hře přidává na ještě větší komičnosti. Sám Shakespeare se na konci divadelního vystoupení snaží prostřednictvím Thesea ve čtenáři vzbudit dojem, že divadelní představení bylo vskutku tragédií: „Věru, kdyby ten, kdo to napsal, byl hrál Pyrama a oběsil se na Thisbině podvazku, bývala by to pěkná truchlohra, a to vskutku také jest a velmi znamenitě byla sehrána.”¹¹, nicméně závěrečná zmínka o Pýramově oběšení na Thisbině podvazku je právě tím, co celou komičnost ještě více podtrhuje.

⁷ Shakespeare, William. *Komedie II.* Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959, s. 63.

⁸ Ibid., s. 63.

⁹ Ibid., s. 64.

¹⁰ Ibid., s. 62.

¹¹ Ibid., s. 68.

4.3. Srovnání motivů v Ovidiově a v Shakespearově díle

I. Hlavní postavy obou děl

Shakespearova hra se odlišuje od všech předchozích, námětem podobných her, v několika důležitých bodech. Jedněmi z těchto důležitých bodů jsou rychlé tempo děje, který je zhuštěn do čtyř dnů, namísto původních devíti měsíců, efektní obohacení tematických aspektů příběhu, a zejména potom neobvyklé užití jazyka. Dalším důležitým bodem je originalita a důvtipnost postav. Shakespeare zcela nově vytvořil postavu Merkucia, Romeova přítele - „oslnivého renesančního mladíka, bujarého společníka, ironického posměváčka i rytířského zastánce Romeova.”¹² Kromě Merkucia představuje ve svém příběhu také Tybalta, synovce paní Kapuletové - „v němž zosobňuje a individualizuje staré rodové sváry, a staví tak tvář v tvář nenávist s láskou, čímž zvyšuje napětí mezi hlavními protiklady tragédie.”¹³ Shakespeare také důkladněji propracoval postavu bratra Vavřince a „obdařil ho imponujícími rysy pokrokové humanistické vzdělanosti, ale zároveň i jasným a bystrým renesančním pohledem na život.”¹⁴ Bratr Vavřinec se také stal hlavním nositelem myšlenky o tom, že je nutné překonat rodové sváry, což odráží tyto verše:

¹² in Poznámky ke hře: Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 158.

¹³ Ibid., o.c., s. 158.

¹⁴ Ibid., s. 158.

„Pojď, mladý rozháranče! Snad že přec

tvou prosbu splním pro jedinou věc:

snad promění váš sňatek v mír a shodu

odvěké nepřátelství vašich rodů.”¹⁵

Juliiny rodiče z rodu Kapuletů nezdobí žádné ctnosti. Jsou bohatí, hrdí, chladní a bezcitní, především ke své dceři Julii. „Názvy obou rodů, Monteků a Kapuletů, se vyskytují již u Danta v Božské komedii v Očistci, kde znějí Montechi a Capelletti. Shakespeare je po Brookově vzoru poangličtil (Montague a Capulet).”¹⁶ Erik Adolf Saudek oba rodiče ve svých poznámkách ke hře líčí takto: „Oba manželé Kapuletovi nemají ani tak rysy starých feudálů, jako nové alžbětinské šlechty, která děkovala za své postavení ne starobylým privilegiím, ale čilé schopnosti prosperovat za nových výrobních a společenských poměrů nastupujícího kapitalismu.”¹⁷ Naproti nim jsou hlavní protagonisté svobodomyšlnými a odvážnými představiteli celé hry.

Co se týče ženských postav, objevuje se zde Juliina chůva, kterou Erik Adolf Saudek popisuje jako: „...neodolatelně komickou, leckdy fraškovitou, často však i hluboce realistickou služebnou.”¹⁸ Její pobyt v domě Kapuletů ji zbavil jakékoliv morálky a udělal z ní věrnou, avšak

¹⁵ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 158.

¹⁶ in Poznámky ke hře: Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 158.

¹⁷ Ibid., s. 158.

¹⁸ Ibid., s. 158.

zkorumpovanou služebnou. Když Shakespeare psal *Romeo a Julie*, byl zřejmě obeznámen s tím, jak starý a čítankový tento příběh je a jak snadno se může stát terčem parodie. Nicméně ani to ho neodradilo od jeho napsání a příběh se stal světově uznávaným dílem pojednávajícím o nešťastné lásce dvou milenců.

Milostný příběh dvou osudem pronásledovaných milenců Pýrama a Thisbé je součástí římské mytologie. Byl napsán Ovidiem a zařazen do jeho díla s názvem *Proměny* (nebo také *Metamorfózy*). Stalo se nejčtenějším ze všech klasických děl v průběhu středověku a i nadále uplatňuje svůj vliv na západní kulturu. Stalo se také oblíbeným odkazem k řecké mytologii, na jehož základu Ovidius postavil své příběhy, ačkoliv často stylisticky přepracované. Zatímco se v příběhu *Romea a Julie* vyskytuje kromě hlavních hrdinů také velké množství dalších postav, zde se setkáváme pouze s hlavními protagonisty Pýramem a Thisbé a také se zástupcem zvířecí říše – divokou lvicí, která v příběhu sehrává důležitou roli. Zatímco o rodičích obou milenců je zde jen pouhá zmínka, která nám dává tušit jejich existenci a v podstatě v díle nevystupují, v Shakespearově tragédii *Romeovi* i *Juliini* rodiče vystupují přímo a taktéž velkou měrou zasahují do děje.

II. Kontrast bílé, černé a červené barvy

Bílá barva je odjakživa spojována s představou čistoty a nevinnosti. Symbolizuje nové začátky a čistý štít. Vyznačuje také pravdu. Je to barva míru, chladu a čistoty. Barva bílých moruší uprostřed příběhu koresponduje se všemi předchozími třemi zmíněnými atributy – mír, chlad a čistota: „...že se pak u hroba Ninova sejdou a pod strom se skryjí, který tam dávno už

stál a mnoho měl bělavých plodů, vysoká moruše totiž, a při ní studánka chladná.”¹⁹ Když se Thisbé odebere na smluvené místo, panuje venku mírumilovná atmosféra. Žíznivá lvice se posléze odebere k chladnému prameni uhasit svou žízeň a očistit tlamu zbrocenou býkovou krví.

Zásadní barvou je také černá barva noci: „Thisbé otevře dveře a za noční temnoty chyťře vyklouzne ...”²⁰ Černá je posuzována jako barva nicoty, vzdorného protestu a zlého tajemství. V naší kultuře je označována za barvu smutku a smrti.

Červená barva znázorňuje vzpouru a boj. Nejčastěji je však spojována s představou krve nebo ohně, nebezpečí a lásky. V samotném ději se pak tato barva vyskytuje ve výjevu, kde Pýramos umírá. Ovidius popisuje situaci takto: „Bělostné plody stromu se náhle do tmava barví kapkami krvavé pršky a kořen nasáklý krví napouští nachovou barvou i ovoce nad ním.”²¹ V Shakespearově tragédii sehraává roli vypití jedu, který si Romeo zakoupil u lékárníka v Mantově. Krev se zde ale také objevuje. A to tehdy, když vchází bratr Lorenzo do hrobky a spatří meče a kaluže Paridovy krve. Zaměříme-li se na jméno hraběte Parida, nemohlo vzniknout náhodou. Ačkoliv nemá přímou spojitost s Paridem z řecké mytologie, *Paris quadrifolia* (česky: vraní oko čtyřlísté) je rostlina vyskytující se v Anglii i v Evropě. Její lidové jméno je vzhledem ke struktuře jejího růstu také anglické 'true love' (v překladu: skutečný milovník) nebo také 'True Lover's Knot' (v překladu: uzel skutečného milovníka). V Shakespearově době bylo vraní oko běžnou básnickou fantazií pro pravou lásku. Shakespeare tedy zřejmě úmyslně užil přírodovědecké označení této rostliny, aby naznačil, že Parida je možno zprvu považovat za

¹⁹ Naso, o.c., s. 112.

²⁰ Ibid., 112.

²¹ Ibid., 113.

opravdového milovníka mladé Julie, avšak ve srovnání s Romeem zůstává opravdovým milovníkem pouze z lingvistického hlediska, nikoliv z hlediska dějového.

III. Nedorozumění

V příběhu Pýrama a Thisbé by se za nedorozumění dalo považovat to, že se Pýramos ocitnul v nesprávný čas na nesprávném místě. Důležitou roli tam sehrává právě ona lvice s tlamou zbrocenou krví mrtvého býka, jejíž přítomnost má za následek kompletní zvrácení děje. Ústředním prvkem celého nedorozumění se tedy stává lvice společně s krví potřísněným Thisbiným závojem, který objeví Pýramos. Jeho reakce na domnělou Thisbinu smrt je poněkud emotivnější: „Teď jediná noc dva milence zničí ... Já jsem svým životem vinen ... Ty ubohá, já jsem tě zničil!”²², než reakce Romea na Baltazarovu zprávu o smrti Juliině: „Tak je to? Hvězdy, domluvil jsem s vámi!”²³ Jak popisuje Erik Adolf Saudek ve svých poznámkách ke hře: „Nic nesvědčí lépe o Romeově náhlém dozrání z romantického jinocha v muže, než tato scéna... Ani potuchy po světobolném vzdychání a truchlení. Jen tvrdý vzdor, jen prostá řeč o holých faktech, jen stručné a spěšné přípravy k odjezdu do Verony – za mrtvou Julií.”²⁴

²² Naso, o.c., s. 112.

²³ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 131.

²⁴ in Poznámky ke hře: Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 190.

Kdežto v tragédii Romea a Julie se nedorozumění projevilo v důsledku nedokonalé komunikace mezi lidmi. Částečně měla celou tragédii na svědomí i samotná Julie. Nápoj opatřený otcem Vavřincem, po kterém měla vypadat jako mrtvá, vypila v domě, kde ji brzy našli její chůva a příbuzní. Paris, v domněnku, že je Julie mrtvá, pro ni přichystal pohřeb. To se dozvěděl i Romeo, ke kterému totiž nedorazil posel od otce Vavřince, protože zůstal v domě, kde se vyskytnul mor. Posel mu měl sdělit, že Julie není mrtvá. Na rozdíl od zápletky v příběhu Pýrama a Thisbé, je v Shakespearově příběhu patrná mnohem delší gradace celé tragédie. Je to dáno také tím, že Shakesperovo dílo je podstatně delší než Ovidiovo, tudíž zde Shakespeare využívá prostor pro rozvíjení hned několika nedorozumění a omylů.

IV. Úmrtí Pýrama a Romea

Místo úmrtí obou mužských protagonistů je téměř totožné. Stejně tak, jako se Pýramos a Thisbé schází u Ninovy hrobky, Romeo se taktéž dostaví k hrobce a tou je hrobka Kapuletů, kde uvnitř leží lékem uspaná Julie, která je však považována za mrtvou. Romeo vylomí dveře hrobky za nepřerušovaného lamentování: „Ty hnusná tlamo! Břicho nacpané nejdražším soustem, které měla země! Tvá shnilá kusadla ti rozpáčím a přes moc přecpu tebe ještě více!”²⁵ Romeo chce tedy zemřít a vstup do hrobky přirovnává k tlamě zvířete a milovanou Julii zase ke zvířecí kořisti. Podobnost můžeme najít i v druhém příběhu, kdy Pýramos zvolá: „Vy lvové, kteří zde všichni bydlíte pod touto skalou, jen rozsápejte mé tělo, zločinné útroby mé jen pohlťte divokou

²⁵ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 137.

tlamou!”²⁶ Zatímco se Romeo odvolává k tvoru blíže neurčenému, Pýramos oslovuje lvy a touží zemřít krutou a bolestnou smrtí. Obě tyto situace se odehrávají v noci. Zatímco Romeo zemře po vypití jedu, Pýramos se probodne dýkou. Motiv uspávajícího léku, který Romeo použil, však nebyl žádnou novinkou. S tímto motivem se setkáváme již u Xenofonta z Efesu ve 2. st. n. l.

V. Úmrtí *Thisbé* a *Julie*

Úmrtí obou hlavních ženských postav se trochu liší. Jak *Thisbé*, tak *Julie* nachází své protějšky mrtvé. Rozdílná je také jejich reakce na smrt jejich milenců. Zatímco *Juliina* reakce se zdá být poněkud chladná: „Jed tedy byl nečasný jeho konec. Nevlídník! Vypil vše, laskavé krapky nezůstavil, bych mohla za ním jít?”²⁷ a spíše svému milenci spílá, že ji opustil, aniž by zanechal také trochu jedu pro ni, *Thisbé* srdceryvně lká nad Pýramovým mrtvým tělem a spílá osudu: „Pýrame, Pýrame drahý, co za osud tebe mi vzalo? Ozvi se, Pýrame můj, tvá nejdražší *Thisbé* tě volá!”²⁸

Poprvé se *Julie* ještě snaží slíbat jed z Romeových rtů: „Budu tě líbat na rty. Snad na nich ještě trochu jedu lpí a dá mi zemřít na léčivý doušek.”²⁹ Nakonec však nemá jinou možnost než

²⁶ Naso, o.c., s. 112.

²⁷ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 24.

²⁸ Naso, o.c., s. 113.

²⁹ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 142.

chopit se dýky: „Vítej, drahá dýko! Zde je tvá pošva; zde si rezavěj!”³⁰ Zatímco Thisbé zvolí za nástroj smrti meč, kterým se předtím probodnul Pýramos: „Zdvihne meč, jej nasadí zespodu na hrud’, nalehne na jeho čepel, jenž dosud byl od krve teplý.”³¹ Obě protagonistky umírají jako druhé, až po smrti svého milence.

VI. *Nevyhnutelnost osudu a síla lásky*

Téma lásky je bezpochyby nejdůležitějším a dominantním prvkem v obou dílech. V Shakespearově případě se jedná o lásku prudkou a náhlou, a také nesmírně silnou, jelikož jak Romeo, tak i Julie jsou ochotní popřít své rodiny ve prospěch své lásky, jakožto nesmírně silné emoce, která oba milence staví do boje proti všemu a všem, kteří jim chtějí bránit. Tento cit je natolik silný a mocný, že je nakonec sám připraví o jejich mladé životy. Tragický konec celé hry je navíc podtržen známkami násilí, nenávisti, zmatku a v neposlední řadě také vášně, vzdoru a boje. Čím je láska milenců vášnivější, tím víc je přibližuje k nebezpečí. Již v průběhu celého příběhu si milenci pohrávají s myšlenkou smrti. To, že se k tomu odhodlají, je nejodvážnějším projevem a definitivním stvrzením jejich citu. Láska tak pak nakonec vede k destrukci, nikoliv ke šťastnému konci. Osud prostupuje téměř celou hrou. Týká se blíže neurčeného rozvrácení rodin Monteků a Kapuletů, neúspěšného realizování plánů otce Vavřince a špatného načasování Romeovy sebevraždy a probuzení Julie. To vše se dá považovat za nevlídnost osudu.

³⁰ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 143.

³¹ Naso, o.c., s. 114.

V případě Pýrama a Thisbé je hlavním motivem také láska, avšak v mnohem umírněnější formě. Oba se sice vzbouří proti zákazu svých rodin a setkají se, avšak nepadá zde ani zmínka o tom, že by své rodiče jakýmkoliv způsobem zavrhli. Klíčová situace, kdy divoká lvice rozsápá Thisbin závoj, se jeví v celém příběhu nejdramatičtější a nejnásilnější. Celá tato scéna je pak hlavním osudovým prvkem. Stejně tak, jako v díle *Romeo a Julie* se objevuje špatné načasování, a to v případě, kdy Pýramos najde Thisbin zkrvavený závoj dříve, než samotnou Thisbé. Ani Pýramos ani Thisbé nejsou nuceni jakkoliv bojovat proti okolnímu světu, avšak zásah osudu je v tomto případě nezvratitelný. Thisbé se nakonec, stejně tak jako Julie, rozhodne prokázat svou lásku ke svému milenci tím nejodvážnějším činem a následujíc jej ve smrti, dobrovolně spáchá sebevraždu.

VII. *Připomínka na úmrtí milenců: morušovník - zlaté sochy*

Pozůstalé rodiny milenců jak v Ovidiově, tak v Shakespearově díle, uctily památku svých zemřelých potomků. V Ovidiově verzi sehrál důležitou roli přírodní prvek, jímž se stal již zmiňovaný morušovník, pod kterým zemřel Pýramos a později i Thisbé, a jehož plody se zbarvily do červené barvy. Před svou smrtí pronesla Thisbé ještě několik slov týkajících se jejího posledního přání: „O toto jenom jménem nás obou já prosím vás snažně, nešťastní rodiče moji i ubozí rodiče jeho, dovolte, dovolte těm, jež láska spojila smrtí, aby ve hrobě témž a pod týmž náhrobkem spali!”³²

³² Naso, o.c., s. 114.

Bohaté rodiny Monteků a Kapuletů však nechaly na počest svých dětí vystavět dvě zlaté sochy: „Svou ruku, bratře Monteku, mi dej! Jediný podíl dceřin po manželů. Víc žádat nemohu.”³³ Kapuletovi odpovídá Montek: „Leč víc ti dám. Z ryzího zlata postavím jí sochu tak nádhernou, že, pokud Verona Veronou bude, pomník, který vztyčím, nebude možná porovnávat s ničím.”³⁴ Teprve smrtí potomků a následně tímto gestem jsou oba dříve znepřátelené rody smířeny.

³³ Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 148.

³⁴ *Ibid.*, o.c., s. 148.

4.4. Srovnání Ovidiova a Shakespearova užití jazyka – formální stránka děl

Shakespearův styl je vytríbený a vznešený. Objevuje se zde próza i poezie. Prolog neboli krátký úvod ke hře je koncipován formou sonetu, což je typický renesanční lyrický útvar o jedné sloce se čtrnácti verši.³⁵ Rozhovory postav obsahují velmi často také metafory a citově zabarvené výrazy. Dialogy Romea a Julie mají často podobu dvorské poezie, která byla pro alžbětinskou dobu typická. V této Romeově deklamaci se nachází tzv. antiteze (spojení dvou protikladných vyjádření): „Ty rvavá láska! Zášti milostné! Ledový ohni! Olověné pírko!”³⁶ Těmito rozporuplnými obrazy ulevuje Romeo svému žalu. Shakespeare zde zahrnuje i Merkuciovu slavnou pasáž o královně Mab: „Královna Mab tě tedy navštívila?”³⁷ Podle keltských lidových pověstí je královna Mab královnou víl. Shakespeare tedy rozvíjel i náměty z lidové slovesnosti. Další historky z bájných pověstí jsou ztvárněny ve scénách, kdy Merkucio naráží na Venuši, antickou bohyni lásky: „Dej dobré slůvko kmotře Venuši ...”³⁸ nebo kdy Julie pronáší větu: „Sic zbořila bych sluj, kde Echo spí...”³⁹ V řecké mytologii je Echo horská nymfa proměněna v ozvěnu kvůli své nadměrné upovídánosti. Bohyně Hera ji tedy potrestala tím, že nemohla mluvit a mohla jen opakovat slova vyřčena jinými.

³⁵ in Poznámky ke hře: Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 164.

³⁶ in Poznámky ke hře: Shakespeare, William. *Romeo and Juliet*. Přel. E.A.Saudek. *Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách*. Praha 1955, s. 20.

³⁷ Ibid., s. 37.

³⁸ Ibid., s. 47.

³⁹ Ibid., s. 56.

Ovidiovy *Proměny* (latinsky *Metamorphoses*) jsou rozděleny do patnácti knih. Patří mezi jeho nejrozsáhlejší dílo. Jedná se o krátké epické básně psané v daktylském hexametu. Společným motivem všech básní je motiv proměny a také lásky. Proměna je také patrná v příběhu Pýrama a Thisbé, kde jde o proměnu barvy plodů moruše. Typická je Ovidiova obraznost, využívá také důkladnou charakteristiku postav: „V Babylóně dva milenci žili, on nejhezčí mladík, ona nejhezčí z dívek, jež zrodily východní kraje.”⁴⁰ i důkladnou charakteristiku míst: „Bydlili v sousedních domech v tom vysokém městě, jež dala vystavět Semíramis a obehnat hradbami z cihel.”⁴¹ Díky lehkosti a plynulosti byly jeho básně velmi čtivé, a proto se stal mezi širokou veřejností velmi populárním básníkem. Mezi zdroje, ze kterých Ovidius čerpal, patřily řecké a římské báje a pověsti. Zmiňuje například Jitřenku, což je druhý název pro planetu ve sluneční soustavě Venuši pojmenovanou po římské bohyni lásky a krásy: „Jitřenka druhého dne když noční už zahнала světla, slunce pak vysušilo svou září na trávě jíní ...”⁴² Objevuje se totiž na obloze ráno před východem Slunce a večer po jeho západu. Je zde využita i řečnická figura, tzv. apostrofa, kdy se mluvčí, v tomto případě Thisbé, obrací k zemřelé či nepřítomné osobě, tedy mrtvému Pýramovi: „Tvá ruka a láska ti odňaly život! ... Za tebou mrtvým já půjdu, a jako jsem příčinou byla, chci být i družkou tvé smrti.”⁴³ O apostrofu se jedná i v případě, že dochází k oslovení neživé věci. V tomto případě se jedná o scénu, kdy Thisbé mluví ke stromu, pod kterým leží mrtvý Pýramos: „Ty pak, neblahý strome, jenž mrtvolu jednu teď kryješ, brzy však

⁴⁰ Naso, o.c., s. 111.

⁴¹ Ibid., s. 111.

⁴² Ibid., s. 111.

⁴³ Ibid., s. 114.

budeš krýt dvojí zde zemřelých milenců tělo ...”⁴⁴ Ovidiovy verše jsou typické především svou jemností a plynulostí a pro svou lehkost a formální vytříbenost jsou obdivovány dodnes.

⁴⁴ Naso, o.c., s. 114.

3. Zimní pohádka

3.1. Název povídky a její předloha

Zimní pohádka (anglicky *The Winter's Tale*) napsal William Shakespeare kolem roku 1610 nebo 1611. Tato hra patří do posledních let Shakespearovy tvorby. Vznikla přibližně ve stejnou dobu jako *Cymbelín*, *Periklés* a *Bouře*. Tato díla jsou považována spíše za romance, nebo též tragikomedie se šťastným koncem. Zimní pohádka dospívá k radostnému konci také, avšak teprve až po mnoha strastech a smrti tří nevinných lidí.

Předlohou k této hře se zřejmě stala pastorální romance od Roberta Greena s názvem *Pandosto, Triumf času* (anglicky *Pandosto, The Triumph of Time*) z roku 1588. Vzhledem k tomu, že je tato Shakespearova hra označována za komedii, nevyskytuje se zde tolik temných elementů jako u Greena. Pokud jen lehce nastíníme děj Greenovy povídky, zjistíme, kolik podobností se Shakespearovou hrou sdílají. Pandosto, král Bohemie (anglicky *Bohemia*) se zamiloval do své dcery Fawnie (anglicky *Fawnia*). Jeho žena, královna Bellaria poté zemře žalem nad smrtí jejich mladého syna. Na konci příběhu spáchá Pandosto sebevraždu z žalu nad tím, co způsobil své rodině. Shakespeare přidal mnohem více vedlejších postav jako např. Paulinu, Antigona, Kleomena, Archidama, Emilií, Dorku, a také zcela nově vytvořil postavu Autolyka a pasáka.

3.2. Místo děje a jeho interpretace

Děj příběhu se stejně jako příběh Roberta Greena odehrává napůl v Čechách a napůl na Sicílii. V tomto případě jsou Čechy obklopeny mořem a pobřežím. Je zvláštní, že až na samotný název země (anglicky *Bohemia*) se zde jinak žádné pravdivé české reálie nevyskytují. Je tedy otázkou, co konkrétně Shakespeare názvem *Bohemia* míní. Vysvětlení se různí. Jednu z vyčerpávajících interpretací podává také Otakar Vočadlo ve svých poznámkách v knize *Komedie II.*, přeložené Josefem Václavem Sládkem: „Smělá zeměpisná licence, jež přiřkla českému království moře, vzbudila mnoho dohadů [...] Čechy jsou prý Kalábrie, terra Bohemundi, v samém sousedství Sicílie. A. Fencl se klonil k názoru, že jde o oblast moře Baltického a že Sicílii zaměňovali staří kronikáři se slovanskými Suselci, které král Alfred Veliký nazval Sysely. V pozdějších režijních úpravách hry se Čechy nahrazovaly maloasijskou Bithynií na břehu Černého a Marmarského moře.”⁴⁵ Před Shakespearem to byl Robert Greene, který „vybájl romantickou Bohemii, znovu objevenou na literární mapě devatenáctého století jako vlast všech umělců. Greene, mistr cambridžské univerzity, poznal prý na cestách střední i východní Evropu.”⁴⁶ Dalším výkladem by mohl být výklad prof. J. Janka, jehož výklad taktéž interpretoval a doplnil svými názory Otakar Vočadlo: „Prof. J. Janko se domníval, že jméno *Bohemia* vyvolávalo v Anglii cikánské představy. K takovému názoru by snad povzbuzovala postava šibala Autolyka. Ale ve skutečnosti se podobné taškářské kousky najdou v Greenově líčení současných londýnských šejdrů. Jsou ostatně vyváženy idylou poctivých českých pastýřů a

⁴⁵ in Poznámky: Shakespeare, William. *Komedie II.* Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 629.

⁴⁶ Ibid., s. 629.

zvláště obrazem pečlivé české hospodyně, pastýřovy nebožky ženy.”⁴⁷ Důležitým faktem je narušení jednoty času a místa v Shakespearově *Zimní pohádce*.

⁴⁷ in Poznámky: Shakespeare, William. *Komedie II*. Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 630.

3.3. Hlavní postavy hry

Leontes

Vystupuje zde jako král Sicílie, přítel českého krále Polixena. Leontes nabude podezření, že ho jeho žena Hermiona s Polixenem podvádí. Jeho žárlivost má za následek zničení celé jeho rodiny.

Hermiona

Ctnostná a půvabná královna Sicílie, manželka sicilského krále Leonta, jímž je falešně obviněna z nevěry. Na nařízení svého manžela je zavřena do vězení, kde později porodí dceru, o které je král Leontes přesvědčen, že je nelegitimní. Hermiona má také zakázáno stýkat se s jejich synem Mamilliem a následně umírá žalem, když se dozví, že jejich syn zemřel ze smutku nad matčinou nepřítomností. Zde se nachází zřejmě největší podobnost s dílem *Pandosta* od Roberta Greena. Na konci hry je Hermiona znovu vzkříšena. Tento mýtus pochází od Publia Ovidia Nasona, konkrétně z jeho díla *Epistulae*, česky *Listy heroin*, který interpretuje také Vojtěch Zamarovský: „... dcera spartského krále Meneláa a jeho manželky Heleny. Byla zasnoubena s Orestem, synem mykénského krále Agamemnona; před Trójou ji však otec slíbil za manželku Achilleovu synovi Neoptolemovi, který se s ní po návratu z války také oženil. Její manželství s Neoptolem nebylo však šťastné a chtěla dokonce spáchat sebevraždu; když pak Orestés Neoptolema zabil, stala se Orestovou manželkou.”⁴⁸ Není tedy tak úplně jasné, jestli se

⁴⁸ Zamarovský, V.: *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha 1965, s. 145.

Shakespeare inspiroval řeckou Hermionou, protože ačkoliv se v *Zimní pohádce* vyskytují dva králové, Hermiona je věrnou ženou Leontovou a s Polixenem neudrží žádný poměr.

Mamillius

Mladý sicilský princ, syn Leonta a Hermiony. Zemře žalem nad tím, že jeho matka byla neprávem uvězněna.

Perdita

Dcera krále Leonta a královny Hermiony. Jelikož si král myslí, že není jeho legitimní dcerou, dá za úkol Antigonovi, aby ji odvezl pryč. Antigonus odloží dítě na pobřeží Čech. Zde ji najde starý pastýř a pasák, kteří se malé Perdity ujmou. Perdita se tak stane pastýřovou dcerou a pasákovou sestrou. Po dlouhých letech se zamiluje do Florizela, syna českého krále Polixena.

Persefoné (anglicky *Perdita*, latinsky *Proserpina*), dcera boha Dia a bohyně Démétrý, manželka boha podsvětí Háda. Tímto mýtem se však zabývá již Homér v díle *Homérské hymny*, což je sbírka 33 hexametrických básní o olympských i jiných bozích. Příběh je vyličen tak, že Persefoné byla unesena Hádem a že „ji Démétér na zemi marně hledá, až konečně Zeus rozhodne, aby Persefoné trávila v podsvětí jenom letní měsíce (podle jiného výkladu zimní) a ostatní čas byla u své matky. Byla uctívána společně s Démétrou v Eleusíně, v jižní Itálii a na Sicílii, kde byla většinou nazývána Koré. Ve výtvarném umění se Persefoné často objevuje jako mladá žena s pochodněmi.”⁴⁹

⁴⁹ Löwe, G.; Stoll, H.A: *ABC Antika*. Přel. D. Plichta. Praha 1973, s. 192.

Polixenes

Je králem českým a Leontovým přítelem z dětství. V knize *Komedie II.* vysvětluje Otakar Vočadlo ve svých poznámkách Polyxeinovo jméno takto: „Jméno českého krále Polixenes, příbuzné Homérovu Polyxeinovi, naznačuje jeho pohostinnost – tedy Hostivít.”⁵⁰ Stejně jako Hermiona je falešně obviněn z nevěry s ní, zatímco pobývá na Sicílii u krále Leonta a královny Hermiony na návštěvě. Avšak Leontův dvořan Camillo pomůže Polixenovi uprchnout zpět do české země. O mnoho let později je svědkem toho, jak se jeho jediný syn Florizel zamiluje do pastýřovy dcery, která je ve skutečnosti Sicilskou princeznou Perditou.

Florizel

Polixenův syn a dědic, který se zamiluje do Perdity, aniž by věděl o jejím pravém původu. Společně s Perditou uprchnou na Sicílii, s čímž jim pomůže Camillo, jelikož Florizelův otec Polixenes jim zakázal sňatek. Navštíví spolu krále Leonta. Později přijde dvořan se zprávou, že připlul král Polixenes a chce nechat svého syna za útěk z Čech uvěznit. Nakonec vyjde najevo, že Perdita je Leontova dcera. Florizelovo jméno je pravděpodobně odvozeno od jména bohyně Flory, jež byla považována za bohyni kvetoucí přírody.

Camillo

Čestný sicilský dvořan, který odmítne Leontův příkaz, aby Polixena zabil a rozhodne se s králem utéct zpět do Čech, kde vstoupí do jeho služeb. Později pomůže Florizelovi a Perditě utéct na Sicílii.

⁵⁰ in Poznámky: Shakespeare, William: *Komedie II.* Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 631.

Autolykus

V této hře sehrává roli prospěcháře a zloděje. Jeho postava se objevuje již v Homérově Íliadě. Mýtus o Autolykovi líčí ve své publikaci *Bohové a hrdinové antických bájí* Vojtěch Zamarovský takto: „Autolykos, syn boha Herma, jeden z nejlstivějších Řeků mytických dob. Protože jeho otec Hermés byl mimo jiné bohem zlodějů, neměl Autolykos ke kradení daleko. Nejznámějším jeho činem je krádež stáda oichalského krále Euryta, z níž obvinil Hérakla. Byl tedy prvním známým zlodějem, který volal: ‘Chyťte zloděje!’”⁵¹ „Byl to lstivý syn Hermův, děd Odysseův.”⁵² Je tedy více než zřejmé, že se Shakespeare nechal inspirovat touto řeckou mytickou postavou.

⁵¹ Zamarovský, o.c., s. 67.

⁵² in Poznámky: Shakespeare, William. *Komedie II.* Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 630.

3.4. Kompozice díla a kontrast dílčích elementů

Hra je rozdělena na dvě části. První dva akty končí tragicky a následuje proslov Času, který svou řečí posune děj o šestnáct let vpřed. Poté následují tři poslední akty. Northrop Frye to ve své eseji komentuje takto: „Zimní pohádka je rozdělena na dvě hlavní části, které jsou odděleny bouřkou. To, že jsou odděleny i šestnáctiletým časovým úsekem, už není tak důležité. [...] Bouře je popsána tak, aby nastínila, že celý pořádek věcí se rozplývá v temném chaosu zkázy [...] a aby naznačila, že děj první části končí poněkud melancholicky.”⁵³ Důkaz blížící se bouře nám podává postava plavce, když společně s Antigonem a malou Perditou připlují k českým břehům: „Hle, jak obloha se pomráká a hrozí blízkou bouří. Mně praví svědomí, že nebesa se hněvají na naše počínání a chmouří se.”⁵⁴ Bouře je zde tedy chápána jako nesouhlasný projev přírody proti tomu, co plavec s Antigonem hodlají učinit.

⁵³ Frye, Northrop: Recognition in the Winter's Tale. In Hosley, Richard: *Essays on Shakespeare and Elizabethan drama in honor of Hardin Craig*. Columbia 1962, s. 235. (The Winter's Tale falls into two main parts separated by a storm. The fact that they are also separated by sixteen years is less important. [...] The storm is described in such a way as to suggest that a whole order of things is being dissolved in a dark chaos of destruction [...] and the action of the first part ends in almost unrelieved gloom.; překlad: autorka)

⁵⁴ Shakespeare, William. *Komedie II*. Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 525.

Je zde několik detailů, které budují jakýsi kontrast. V obou částech příběhu se objevuje útěk. V první části je to útěk Polyxena s Camillem ze Sicílie do Čech, ve druhé pak útěk Florizela s Perditou z Čech na Sicílii. Jak píše Northrop Frye: „Koloběh přírody putující ze zimy do léta a od mládí ke stáří lidské generace stojí v popředí hry.”⁵⁵ Je to pak již zmiňované mládí, zastoupeno mladým Florizelem a Perditou, které tvoří kontrast se stářím, jež je reprezentováno jejich otci, Polyxenem a Leontem. Dále jsou to láska a šílenství, jež jsou zde založeny na protikladech. Florizelova láska k Perditě o mnoho převyšuje rozum a tento cit je pro Florizela na vyšší úrovni, než uvědomění si svých královských povinností a své společenské zodpovědnosti. V kontrastu proti Florizelovi stojí Leontes a jeho žárlivost, která mu brání rozumě uvažovat. „Hra končí dvojím poznáním. První, jež je podáno třemi pány, z jejichž konverzace vyplývá, kdo jsou praví rodiče Perdity, a druhým je poslední scéna popisující probuzení Hermiony a představení Perdity Hermioně. [...] V mnoha komediích, ačkoliv ne v těch Shakespearových, je takovéto poznání zapříčiněno důvtipností některého z mazaných sluhů. [...] V *Zimní pohádce* Shakespeare zkombinoval dvě tradice, které přicházejí od Menandra. Jsou to pastorální romance a nová komedie.”⁵⁶ Co se týče nové komedie, je to literární nebo dramatický útvar, jejímž zakladatelem

⁵⁵ Frye, Northrop: *Recognition in the Winter's Tale*. In Hosley, Richard: *Essays on Shakespeare and Elizabethan drama in honor of Hardin Craig*. Columbia 1962, s. 236. (The cycle of nature turning through the winter and summer of the year and through the age and youth of human generations, is at the center of the play's imagery.; překlad: autorka)

⁵⁶ Frye, Northrop: *Recognition in the Winter's Tale*. In Hosley, Richard: *Essays on Shakespeare and Elizabethan drama in honor of Hardin Craig*. Columbia 1962, s. 236. (The play ends in a double recognition scene: the first, which is reported only through the conversation of three Gentlemen, is the recognition of Perdita's parentage; the second is the final scene of the awakening of Hermione and the presenting of Perdita to her. [...] In many comedies, though never in Shakespeare, such a *cognitio* is brought about through the ingenuity of a tricky servant. [...] In *The Winter's Tale* Shakespeare has combined the two traditions which descended from Menander, pastoral romance and *New Comedy*.; překlad: autorka)

byl Menandros. „Zpracovávala látky z athénskému života na konci 4. stol. př. n. l. a předváděla charakterové typy, jako byl třeba příživník, zchytralý otrok, šetrný otec, syn oddávající se radovánkám, krásná a ctnostná (ale znásilněná) dívka. Často děj končil nenadálým návratem zmizelých nebo shledáním těch, kdo byli od sebe násilně odloučeni.“⁵⁷

⁵⁷ Löwe, Stoll, o.c., s. 127.

3.5. Roční období

I. Zima

Jak je ze hry patrné, celá hra se neodehrává pouze v zimě, jak by napovídal její titul *Zimní pohádka*. Do období zimy jsou zasazena pouze první tři jednání, ostatní dvě jednání se odehrávají na jaře nebo v létě. To, že se první část hry odehrává v zimě, zjišťujeme ve druhém jednání, kde se objevuje Mamillius, který chce vyprávět své matce Hermioně pohádku a říká: „Pro zimu se nejlépe hodí smutná pohádka.”⁵⁸ Jako by tím autor chtěl naznačit, že v samotném příběhu se v žádném případě nebude jednat o nic veselého.

Události, které se v těchto prvních třech jednání uskuteční, mají poněkud negativní ráz. Vše začíná mít rychlý spád, jakmile se naplno projeví Leontova žárlivost a jeho nařízení Camillovi, aby Polixena, za domnělou nevěru s jeho manželkou Hermionou, zabil. Ke zdůraznění Leontova šílenství a důkazem toho, že se ve svém obvinění mylí, je fakt, že všichni stojí na straně královny Hermiony. To vyplývá z dialogu Diona a Kleomena ve třetím jednání, scéně první: „A jestli výsledek té pouti prospěšným se osvědčí, tak naší královně – ó, tak jen buď -, jak byla vzácná, milá, krátká nám, náš čas byl zdárně cestou využit.”⁵⁹ - „Ať veliký Apollo⁶⁰ obrátí vše

⁵⁸ Shakespeare, William. *Komedie II*. Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 498.

⁵⁹ Ibid., s. 515.

⁶⁰ Zamarovský, V.: *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha 1965, s. 47: Apollón, syn nejvyššího boha Dia a jeho milenky Léty, bůh slunce a světla, ochránce života a pořádku, neomylný střelec a věštec. [...] Ve světě bohů a hrdinů hrál Apollón významnou úlohu; sám se také stal hrdinou mnoha příběhů.

k nejlepšímu! Ona provolání, jež vinu kladou na Hermionu tak násilně, nic se mi nelíbí.”⁶¹ Fakt, že nikdo Leontovi nedává za pravdu a nesouhlasí s jeho krutým rozhodnutím, staví Leonta do pozici šíleného tyрана. Hermionina řeč před smrtí je plná žalu a zoufalství: „Má druhá radost, prvorozený plod mého života, jest odloučen od přítomnosti mé jak od nákazy. Má třetí útěcha [...] mi od prsu jest urvána, by zavraždili ji; já sama prohlášena nevěstkou na každém sloupu [...]”⁶² Poslední tragickou zprávou je pak zpráva o Mamilliově smrti, kterou přináší jeden ze sluhů: „Králevic, váš syn, jat úzkostí a pouhým pomyšlením na osud královnin je pryč. [...] Je mrtev.”⁶³ Leontes pak truchlí nad ztrátou syna i manželky a lituje svých činů. Těmito nejdůležitějšími událostmi tedy končí první část *Zimní pohádky* odehrávající se na Sicílii v zimním období. Přechod mezi těmito dvěma částmi tvoří scéna, kdy Antigonus odváží malou Perditu na české pobřeží a kde ji posléze nachází starý pastýř a pasák, jeho syn. Celá dosavadní temná atmosféra je pak rozbita vtipným dialogem mezi těmito postavami, který je první komickou situací v celé hře.

II. Čas jako Chorus

Čas jako Chorus je Shakespearem personifikován. Svým proslovem nás přenáší o šestnáct let vpřed: „Leontes, poznáv blud svůj pošetilý, se uzavírá v hoři svém a pláče; mne představte si, milí posluchači, že v krásných Čechách jsem, kde, dím vám znovu, král syna měl, ježž Florizelem

⁶¹ Shakespeare, William. *Komedie II*. Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 498.

⁶² Ibid., s. 519.

⁶³ Ibid., s. 521.

zovu; a o Perditě mluvit chvátám dále, jež krásou dospěla tak dokonale, až byl to div.”⁶⁴

Rozděluje tak první, druhé a třetí jednání od jednání čtvrtého a pátého.

III. Jaro a léto

Zbytek děje ve čtvrtém a pátém jednání se odehrává v tomto teplém období a přináší tak pocit obrození či znovuzrození, což je pro jaro typické. Místo děje je kompletně odlišné od studené Sicílie z prvních tří jednání. Napovídá tomu i výstup Autolyka zpívajícího jarní píseň o narcisech. Narcisy zde symbolizují to, že Persefoné byla podle antického mýtu unesena Hádem, bohem podsvětí, v okamžiku, kdy se skláněla pro narcis - ‘květ smrti’ - a chtěla ho utrhnout. „Stvol narcisků když vyrazí, juchej! – a s dívkou zajdem v háj, tu krása roku přichází, krev rudá šlehne v zimní kraj.”⁶⁵ Píseň taktéž asociuje sexuální akt: „... a s dívkou zajdem v háj ...”, což dokládá Autolykův radostný postoj k němu a také ostře kontrastuje s Leontovou posedlostí nevěrou. V tomto ročním období se také rozvíjí láska Perdity a Florizela. Vzhledem k tomu, že je Perdita spojována s řeckou bohyní Persefonou, její postava se plně realizuje teprve teď. Persefoné totiž byla pokládána za bohyni přinášející jaro a byla spojována také s květinami. Jak už bylo zmíněno, Florizel je postaven proti postavě krále Leonta. Sám Florizel je totiž oddaným milovníkem Perdity a je ochoten za jejich lásku bojovat i přesto, že mu jeho otec Polixenes zakázal sňatek s ní. Důležitou postavou je také Camillo, jež si získává velkou sympatii čtenáře tím, že oběma milencům pomáhá prchnout na Sicílii, tak jako před šestnácti lety pomohl Polixenovi utéci ze Sicílie do Čech. Kromě toho však chce znovu spatřit svou rodnou Sicílii, ze které utekl společně s Polixenem. Camillo je tedy tím, kdo má na svědomí šťastný konec a může

⁶⁴ Shakespeare, William. *Komedie II.* Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 529.

⁶⁵ *Ibid.*, s. 531.

mu být tedy odpuštěno, že oklamal svého krále Polixena. Nakonec se děj přesouvá zpátky na Sicílii, kde se naskýtá zcela netknutý obraz. Ačkoliv uběhlo šestnáct let, nic se nezměnilo. Leontes i nadále truchlí nad smrtí své manželky Hermiony a kaje se ze svých činů. Paulina, královnina komorná, se nepřestává snažit o to, aby ho pocit viny neopustil: „Ba pravda, příliš pravda, pane můj; i kdybyste po celém širém světě bral za manželku jednu po druhé, a z každé vyjav něco dobrého, si ženu dokonalou utvořil, té, již jste zabil, rovna nebude.“⁶⁶ Interpretace závěru zimní pohádky je poněkud složitá. Čtenář si není jist, zda byla Hermiona opravdu znovu vzkříšena, nebo ve skutečnosti vlastně nikdy nezemřela a byla jen ukryta svou poddanou Paulinou. Druhá verze by se zdála pravděpodobnější, jelikož Hermiona zemřela za scénou, v zákulisí, čehož byla svědkem pouze Paulina. Navíc Paulina apeluje na Leonta, aby se nikdy neoženil, jakoby tušila Hermionin návrat: „Chcete-li mi přísahat, že nikdy bez mé vůle se neoženíte?“⁶⁷ Leontův potomek a dědička trůnu je tedy nalezena a přátelství mezi Leontem a Polixenem obnoveno. Hermionu Shakespeare znovu vzkřísil a nadřadil tak život nad smrt, aby celý cyklus zase uzavřel.

⁶⁶ Shakespeare, William. *Komedie II.* Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959. s. 561.

⁶⁷ Ibid., s. 563.

4. Venuše i Adónis

4.1. Mýtus o Adónidovi

Podle řeckého mýtu vzešel překrásný Adónis z hříšného spojení kyperského krále Kinyry a jeho dcery Myrrhy, která pak byla za trest proměněna ve strom myrrhu. Adónis byl tak krásný, že se do něj zamilovala i bohyně Afrodíta. Poté ho skryla v truhlici, kterou světila Persefoně, jež byla manželkou boha podsvětí Háda a ta se do Adónida také zamilovala. Žárlivý Árés, Afrodítin milenec, se však rozzuří a vyšle na Adónida kance, který ho měl zabít. Nakonec si Afrodíta u boha Dia vyprosila, že Adónis bude trávit jistou část roku zpátky na zemi. Zeus jí tedy vyhověl a od té doby byl každé jaro Adónis propuštěn z podsvětí na zem a na podzim se vracel zpět. Symbolizoval tak vlastně koloběh přírody. Přicházel na zem na jaře, kdy se příroda probouzela ze zimního spánku, a vracel se do podsvětí na podzim, kdy se příroda do zimního spánku zase vracela. Co se týče původu jeho jména, nacházíme následující vysvětlení: „Jméno Adónis se vyskytuje ve starých semitských jazycích (kde znamená „pán“) a mýtus stejného obsahu se objevuje i ve foinických a syrských pramenech.”⁶⁸ Už Chetitě znali mýtus o bohu Telipinovi, jež je bohem vegetace, který opouští zemi v zimě a vrací se na jaře. Podobný pak byl i babylonský mýtus o Ištaře, bohyni lásky, a krásném Tammuzovi, který umírá na podzim a na jaře vstává z mrtvých. Posledním básníkem, který tento mýtus přepracoval, byl římský básník Ovidius, z jehož *Proměn* ho zná také moderní Evropa.⁶⁹

⁶⁸ Zamarovský, o.c., s. 13.

⁶⁹ Ibid., o.c., s. 13.

4.2. Venuše

Je pokládána za římskou bohyni lásky a krásy a je ztotožňována s řeckou bohyní Afrodítou. Byla jednou z nejuctívanějších bohyň a také byla jednou z nejčastěji zobrazovaných mytologických postav. Známý je její spor s bohyněmi Hérrou a Athénou o Parida, syna trojského krále Priama. „Výklad jména pochází od Hésioda a po něm je pak všeobecně vykládáno jako „Zrozená z pěny”, neboť vznikla z pěny [řec. afros] moře, do něhož padl Úranův úd, který mu uřízl Kronos.”⁷⁰ Jejími posvátnými zvířaty jsou vlaštovka, delfín, zajíc, vepř, vrabec a holub. Co se týče rostlin, tak je to myrta, růže, mák, lípa a granátové jablko. Byly jí zasvěceny také chrámy, například v Alabandě, Knidu⁷¹ a Pafu⁷². V římských mýtech byla také ztotožněna se staroitalskou bohyní jara Venuší. „Její kult se dostal do Říma pravděpodobně z Latia, později se asi pod vlivem řeckého kultu Afrodity na Sicílii změnila v bohyni krásy a lásky. Jak došlo k této přeměně, není spolehlivě vysvětleno; nebylo to ostatně jasné už ani Římanům.”⁷³ Po ní je také pojmenována jedna z nejzářivějších hvězd sluneční soustavy.

⁷⁰ Löwe, Stoll, o.c., s. 7.

⁷¹ Löwe, G.; Stoll, H.A: *ABC Antika*. Přel. D. Plichta. Praha 1973, s. 125: Knidos – řecké přístavní město v Malé Asii, naproti ostrovu Kóu. Roku 394 př. n. l. zde Konón s perským loďstvem porazil Sparťany. Toto město bylo známo svou lékařskou školou a Práxitelovou sochou Afrodity.

⁷² Zamarovský, V.: *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha 1965, s. 249: Pafos (lat. Paphos) Dcera kyperského sochaře Pygmalióna a jeho manželky, oživená ze sochy. Podle ní bylo nazváno město na jihozápadním pobřeží Kypru se slavným chrámem bohyně Afrodity; jmenuje se Pafos dodnes.

⁷³ Ibid., s. 329.

4.3. Ovidiova verze: Adónis a Venuše

Příběh Adónida a Venuše se nachází také v desáté knize Ovidiových *Proměn*. Tento příběh vypráví o tom, jak Venuše považovala Adónida za svého prvního osudného milence. Vypráví mu příběh o Atalantě⁷⁴ a Hippomenovi⁷⁵, aby ho varovala a odradila ho od lovu divokých zvířat. Atalanté byla krásná a nestála o žádného ze svých nápadníků. Byla ochotná se vdát pouze za toho, kdo ji předstihne v běhu. To se podařilo až Hippomenovi, kterému pomohla Venuše. Atalanté a Hippomenés byli nakonec proměněni ve lvy, jelikož údajně znesvětili Jovův chrám tím, že ji v něm Hippomenés objal. Je zde tedy opět patrná proměna typická pro toto Ovidiovo dílo. Tentokrát šlo o proměnu lidských bytostí ve zvířata.

Adónis však Venušino varování nebere na vědomí a je zabit kancem poté, co je kanec poraněn Adónidovým oštěpem: „Kanec rypákem křivým hned z rány si vyrazil kopí, zbrocené krví, a na mladíka se zuřivě žene, stihne jej prchajícího a zatne mu do slabin zuby, rve ho a drásá, až na žlutý písek jej mroucího složí.”⁷⁶ Z jeho krve pak díky Venuši vyrostlo granátové jablko, jež je také Venušíným symbolem: „A neprchla ještě ni hodina celá, a již z chlapcovy krve květ vyrůstá stejnobarevný, jakým skvěje se jabloň, jež rodí výtečné plody.”⁷⁷

⁷⁴ Zamarovský, V.: *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha 1965, s. 60: Atalanta – dcera boiótského krále Schoinea, slavná lovkyně. [...] Atalanta byla často zobrazována antickými i moderními umělci, a to jak při lovu na kalydónského kance, tak i v závodě s Hippomenem.

⁷⁵ Zamarovský, V.: *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha 1965, s. 148: Hippomenés – syn krále Megarea z boiótského Onchéstu, pravnuke boha Poseidóna. [...] Mýtus o Hippomenovi a Atalantě byl ve starověku velmi oblíben; poslední jeho antické zpracování známe z Ovidiových *Proměn*.

⁷⁶ Naso, o.c., s. 292.

⁷⁷ Naso, o.c., s. 293.

Ovidius zde zmiňuje i další postavy, například Lucinu: „Lucina pomáhající však sama se dostaví k stromu, ruce položí na něj a pronáší kouzelná slova.”⁷⁸, když popisuje Adónidovo zrození. Podle mýtu se totiž Adónis zrodil ze stromu, ve který byla proměněna jeho matka Myrrha. „Lucina, italská bohyně byla ochránkyní rodících žen a novorozených dětí. Brzy splynula s Junonou.”⁷⁹ Dalšími postavami jsou pak Najády, neboli vodní nymfy, které jsou považovány za nižší bohyně řecké a římské mytologie. Objevují se při narození Adónida: „Jej do měkké trávy Najády složí a slzami matky mu pomažou tělo.”⁸⁰ Je zde tedy patrná propojenost mezi vodou a slzami najád, které představují kapalně skupenství stejně jako voda. Co se týče najád, tak tyto bytosti „svůj život trávily většinou v tanci a zpěvu. [...] K lidem byly najády přívětivé, dávaly jejich polím vláhu a zabezpečovaly úrodnost půdy.”⁸¹ Ovidius přirovnává Venuši k bohyni Dianě: „Ač ve stínu libém často ráda si hoví a často svou pěstuje krásu, teď však po lesích, horách a po ostrých skalínách Ídy pořád jen bloudí, šat podkasaný jak Diana majíc, na psy volá a honí zvěř lehce ulovitelnou [...]”⁸² Ída bylo pohoří u Tróje a bylo to také kultovní místo bohyně Kybely.⁸³ Diana byla tedy římskou bohyní lovu. V řecké mytologii byla ztotožňována s bohyní Artemis a byla zobrazována se psy a lukem.

⁷⁸ Naso, o.c., s. 286.

⁷⁹ Löwe, Stoll, o.c., s. 144.

⁸⁰ Naso, o.c., s. 286.

⁸¹ Zamarovský, o.c., s. 220.

⁸² Naso, o.c., s. 287.

⁸³ Zamarovský, V.: *Bohové a hrdinové antických bájí*. Praha 1965, s. 185: Kybela – maloasijská bohyně, ctěná u Řeků a Římanů jako „velká matka bohů.“ Do Řecka pronikl její kult už v nejstarších dobách z Frygie a Lýdie, kde byla uctívána jako dárkyně života a matka bohů.

4.4. Shakespearova verze: Venuše i Adónis

Toto Shakespearovo dílo vyšlo roku 1593 a bylo jeho prvním básnickým dílem. Ačkoliv je Shakespeare znám především jako dramatik, byl také básníkem. Jeho hry byly určeny širokému publiku, kdežto jeho básně směřovaly k vzdělaným čtenářům z dvorských kruhů. Tématy Shakespearových sonetů byla především politika, láska, krása a pomíjivost. Překladateli Shakesperovy poezie byl Jaroslav Vrchlický a Antonín Klášterský. Vrchlický byl také tím, kdo přeložil sonet *Venuše i Adónis*. Otakar Vočadlo ve svých poznámkách ke hře píše: „Pro libozvuk nahradil Vrchlický v titulu spojku a spojkou i.”⁸⁴ Shakespeare na začátek vložil i Ovidiovo motto: „Vilia miretur vulgus; mihi flavus Apollo pocula Castalia plena ministret aqua.” Co se týče veršovaného překladu, ten nabízí R. Mertlík: „Dav ať se všednostem diví! Mně Apollón plavý ať podá pohár, jenž kastalským zdrojem naplněn po samý kraj.”⁸⁵ Kastalský pramen byl pramen zasvěcený múzám na úpatí Parnasu. Byl také zasvěcen nymfě stejného jména (Kastalia). Tato báseň byla do jisté míry ovlivněna renesanční dobou. Sám autor překladu nabízí tento popis: „Verše jsou zvučné a silné, sladké i hudební, ale hudební s úmyslně násilně dodrženým taktem, ne tak hudební, aby se o nich např. jako o květinách říci mohlo ‚jsou přirozeně krásné’.”⁸⁶ Shakespeare epickou báseň *Venuše a Adónis* společně s epickou básní *Zneuctění Lukrécie* věnoval Henrymu Wriothesleymu, hraběti ze Southamptonu.

⁸⁴ Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 592. („Nechť se dav obdivuje lacinostem (banálností); mně ať nalévá zlatovlasý Apollo poháry plné kastalské vody.”)

⁸⁵ Ibid., s. 592.

⁸⁶ In Slovo úvodní: Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 322.

Hlavními postavami jsou již zmiňovaný Adónis a Venuše. Tématem této básně je osudová a neopětovaná láska bohyně Venuše k Adónidovi. Venuše Adónida doslova uhání, snaží se ho svést a vynutit si jeho lásku a přízeň, avšak bez úspěchu. Adónis se k jejímu počínání staví chladně a se značným nezájmem, snad až bezcitně. Velmi dobře pak celý výsledek vystihl Otakar Vočadlo ve svých poznámkách: „V nedůstojné úloze smyslné svůdnice ztrácí Venuše své kouzelné božství.”⁸⁷ V celém příběhu se objevují realistické popisy a v různých scénách je Adónis nejčastěji přirovnáván k bezbrannému prchajícímu zvířeti, v tomto případě k polapenému ptákov: „Jak pták, jenž do sítě byl náhle chycen, tak spoután Adónis jí v klínu leží, je odporem a hanbou vznícen, však hněvný zrak plá větší krásou svěží.”⁸⁸ Soudě z těchto řádků, Adónis se jen nerad podřídil Venušiným činům.

Venuše je naopak přirovnávána k silnějším jedincům zvířecí říše jako například k orlovi, když se pokouší Adónida líbat na rty: „Jak orel, pust jejž vyhladověl dlouhý, zobákem tesá v maso, peří, kost a křídly třese, hltá plný touhy, až hrdlo jemu ucpe hltavost, tak líbá jemu čelo, skrání, tvář, vlas, by tam, kde přestala, hned začla zas.”⁸⁹ Později Adónis mluví o Venušinu hlasu jako o hlasu Sirény, což je jedna z dalších mytologických postav: „Kéž nemluvíš, ó kéž já neslyším! Svým hlasem Sirény mi uděláš, že dvojí bol svůj sotva utiším!”⁹⁰ V antické mytologii

⁸⁷ In Poznámky – Venuše i Adónis : Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 591.

⁸⁸ Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 327.

⁸⁹ Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 327.

⁹⁰ Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 340.

byly Sirény považovány za pěvkyně, které svým líbivým zpěvem lákaly plavce na břeh, aby je následně usmrtily. Byly zobrazovány jako ženy s ptačím tělem.

Co se týče Adónida, pro vykreslení jeho charakteru se Shakespeare držel Ovidiovy předlohy, avšak kromě toho „přenesl na svého Adónise základní rysy zkazky o cudném Hermafroditovi, vzdorujícím cudné nymfě Salmacidě a nepřístupného do své vlastní krásy zamilovaného Narcise, po němž marně prahne nymfa Echo.”⁹¹ Důkaz k tomuto tvrzení podávají následující slova, která pronáší Venuše k Adónidovi: „Což srdce tvé má rádo tvář tvou pouze? Můž pravá dlaň tvá levou ráda mít? Tož zhrdej sebou, sebe namluv v touze, krad’ volnost si a zloděj měj tvůj cit. Za vlastní krásou pouze Narcis šel, když políbit chtěl v zřídle stín svůj – mřel.”⁹² Narcis (řecky *Narkissos*, latinsky *Narcissus*) byl krásný mladík, avšak poněkud plachý. Mnoho žen o něj jevilo zájem, ale on o žádnou nestál. Ba ani krásné nymfy jej nezajímaly, a tak nymfy poprosily bohyni Afrodítu, aby mladíka potrestala. Trest přišel záhy, jakmile Narkissos odmítl i lásku nymfy Echó. Když spatřil svůj odraz v hladině studánky, tak dlouho se k němu nakláněl, až se ve studánce utopil. Jeho tělo se nakonec změnilo v květ narcisu. O této květině ve spojení se tradovalo, že „Ve starověké Spartě byl nejoblíbenějším ornamentem, v ostatním Řecku květinou smrti. Jeho jméno však žije i jako jiný symbol: přešlo dokonce do vědecké terminologie jako označení patologické samolibosti, shlížení v sobě samém, zkrátka ‚narcismu’.”⁹³

⁹¹ in Poznámky – Venuše i Adónis: Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 591.

⁹² Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 331.

⁹³ Zamarovský, o.c., s. 221.

O Hermafroditovi a nymfě Salmakis píše i Ovidius ve svých *Proměnách*, v knize čtvrté. Tento příběh je velice podobný příběhu Venuše a Adónida. Hermafroditos byl synem boha Herma a bohyně lásky Afrodity. Zdědil jejich krásu i znaky obojího pohlaví. Zamilovala se do něj nymfa Salmakis, avšak její láska nebyla mladíkem opětována. Když se Hermafroditos koupal v jezírku, poprosila poněkud sobecky nymfa bohy, aby navždy spojili jejich těla: „Vyhrála jsem, tys můj!” tak vykřikne nymfa a ihned daleko odhodí šat, hned vrhne se do vln a chlapce drží, ač se jí brání, a v zápase polibky krade, podkládá pod něho ruce a přesmoc se dotýká prsou, hned sem, hned zas tam se ovíjí okolo něho.”⁹⁴ Bohové tedy její žádosti vyhověli a od té doby se každý, kdo se v pramenu vykoupal, stal chorobně zženštilým. Vysvětlení podal již v antice Vitruvius⁹⁵. Toto Vitruviovo vysvětlení prezentuje i Vojtěch Zamarovský: „Když Řekové založili na místě dnešního Bodrumu osadu, „jeden z osadníků si zřídil při tomto pramenu obchod s různým zbožím a jeho podnik lákal barbary, kteří pak přicházeli, odvraceli se od drsných a divokých mravů ... a přizpůsobovali se řeckým obyčejům a jemnějšímu způsobu života. Tak se stala jeho voda proslulou” – protože zušlechtila mravy barbarů stykem s civilizovanými lidmi.”⁹⁶ Z chování obou hlavních ženských postav tedy vyplývá, že jak Venuše, tak Salmakis, byly natolik sobecké, že nebraly ohledy na své protějšky. V případě Salmakis by se dalo hovořit o jistém úspěchu, avšak ve Venušině případě nikoliv, jelikož Adónis na konci příběhu umírá a Venuši nezbyvá nic jiného, než pro něj truchlit: „Ó také jak ten kanec zuby míti, já líbáním svým

⁹⁴ Naso, o.c., s. 120.

⁹⁵ Löwe, G.; Stoll, H.A: *ABC Antika*. Přel. D. Plichta. Praha 1973, s. 271: Vitruvius Pollio, římský architekt a inženýr, který za Caesara a za Augusta postavil v Itálii řadu veřejných staveb. Ve stáří sepsal na podkladě vlastních zkušeností a s použitím odborné literatury teoretický spis o stavitelském umění *De architectura*, jediné dílo, které se nám na toto téma ze starověku dochovalo.

⁹⁶ Zamarovský, o.c., s. 297.

bych jej usmrtila, svým mládím již mne nemůž občerstviti, jeť mrtvým! Kletba má se dovršila!”⁹⁷

Tyto verše však naznačují, že Venuše netruchlí ani tak pro samotného Adónida, jako spíše pro jeho tělesnou schránku.

⁹⁷ Shakespeare, William. *Historie II*. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický. Praha 1964. s. 366.

5. Závěr

Ve své bakalářské diplomové práci jsem se zabývala anglickým básníkem a dramatikem Williamem Shakespearem a tím, jaké antické motivy užil ve svých dílech *Romeo a Julie*, *Zimní pohádka* a *Venuše a Adónis*.

V první kapitole jsem se zaměřila na tragédii *Romeo a Julie*. Ztvárnění tohoto tématu se však nedá považovat za prvotinu ve světové literatuře, jelikož se tímto tématem zabývali i Shakespearovi předchůdci, jako například anglický autor Arthur Brooke, anglický spisovatel William Painter nebo italský básník Luigi Groto. William Shakespeare však toto téma dokázal zpracovat tak originálním způsobem, že se nepochybně stal nejvýznamnějším a nejpopulárnějším zpracovatelem této látky zabývající se nešťastnou láskou dvou milenců a jejich zneprátených rodin. Předlohou k Shakespearově tragédii *Romeo a Julie* se nepochybně stal příběh *Pýramos a Thisbé* od římského básníka Publia Ovidia Nasona. Důkladněji a podrobněji jsem poté analyzovala Nasonovo dílo *Pýramos a Thisbé* a porovnávala jsem jej se Shakespearovou tragédií *Romeo a Julie*, která je poněkud časově i obsahově rozsáhlejší, než *Pýramos a Thisbé*. V celé tragédii se také vyskytuje mnohem více postav, zatímco v Ovidiově příběhu vystupují pouze dvě hlavní postavy a těmi jsou již zmiňovaní Pýramos a Thisbé. Dalšími důležitými motivy v obou dílech, jejichž rozboru jsem se věnovala, byl například kontrast bílé, černé a červené barvy, nebo příčina obou nedorozumění, která vyvrcholila smrtí hlavních protagonistů. Došla jsem k závěru, že za příčinu tragédie v Shakespearově renesančním pojetí je považována lidská vášně společně s náhodou, nikoliv osud, jak tomu bylo v antickém dramatu. Kromě obsahových prvků jsem také rozebrala formální stránku obou děl. Formální stránka Shakespearova a Nasonova díla se totiž samozřejmě liší, což je dáno rozdílnou dobou, ve které oba umělci žili.

V druhé kapitole jsem se zabývala pohádkovou hrou, neboli romancí *Zimní pohádka*, ve které se prolínají jak komické, tak tragické prvky. Předlohou k této romanci se Shakespearovi zřejmě stala pastorální romance od Roberta Greena. V první řadě jsem se pokusila objasnit různé interpretace místa děje a podat některá z možných vysvětlení. Co se týče hlavních postav, inspiroval se William Shakespeare částečně v antice a částečně vytvořil postavy zcela nové. Do první skupiny bych zařadila postavu královny Hermiony a princezny Perdity, do druhé potom krále Leonta a Polixena, prince Mamillia a Florizela, dvořana Camilla a Autolyka. Celá hra je postavena na kontrastech, především pak na kontrastech jednotlivých charakterových rysů hlavních postav. Dalším podstatným kontrastem jsou také roční období, ve kterých se děj odehrává. Těmito ročními obdobími jsou zima, kdy příběh začíná, a posléze jaro a léto, kdy příběh končí. V Shakespearově *Zimní pohádce* převažuje smířlivý tón a na konci celého příběhu dobro vítězí nad zlem.

V poslední části jsem analyzovala báseň *Venuše a Adónis*. Posledním básníkem, který tento mýtus přepracoval, byl Publius Ovidius Naso. Mýtus podobného obsahu se však vyskytuje už ve foinických a syrských pramenech. William Shakespeare zvolil jako svou předlohu Nasonovo dílo. Tato Shakespearova báseň byla ovlivněna renesanční dobou. Téma osudové a neopětované lásky bohyně Venuše k mladému Adónidovi bylo Shakespearem ponecháno. V souvislosti s Nasonovým příběhem Venuše a Adónida jsem zmínila také příběh o Hermafroditovi a nymfě Salmakis, který se prvnímu příběhu podobá v tom smyslu, že hlavní postava Salmakis je stejně jako bohyně Venuše sobecká a zhrzená neopětovanou láskou Hermafrodita. Jak v Shakespearově, tak Nasonově verzi *Venuše a Adónis* je vykreslena nadřazenost tělesné lásky nad samotným citem.

Doufám, že se mi v této práci podařilo ukázat, že i když je William Shakespeare považován za renesančního autora s originálním přístupem a přelomovým stylem psaní, nemůže být opomenut fakt, že náměty pro svá díla čerpal mimo jiné i z antické kultury. Pro srovnání jsem především zvolila díla populárního antického autora Publia Ovidia Nasona, ze kterých William Shakespeare do jisté míry čerpal. Kromě vynalézání námětů zcela nových také důkladněji zpracovával náměty starší, které přizpůsobil renesanční době, ve které žil.

6. Použité prameny a literatura

I. Prameny

Homér: Ílias. Přel. Vladimír Šrámek. Praha 2010.

Homérské hymny. In: Homérské hymny. Válka žab a myší. Přel. Otakar Smrčka. Praha 1959.

Naso, Publius Ovidius: Proměny. Přel. Ivan Bureš. Praha 1974.

Naso, Publius Ovidius: Listy heroin. Přel. Jan Fišer. Praha 1971.

Shakespeare, William. Historie II. Venuše i Adónis. Přel. Josef Václav Sládek, Antonín Klášterský a Jaroslav Vrchlický. Praha 1964.

Shakespeare, William: Komedie II. Zimní pohádka. Přel. Josef Václav Sládek. Praha 1959.

Shakespeare, William: Romeo a Julie – Tragédie ve 24 scénách. Přel. Erik Adolf Saudek. Praha 1955.

II. Literatura

Burian, Jan: Publius Ovidius Naso. Praha 1975.

Cotterell, Arthur: Mytologie: bohové, hrdinové, mýty. Praha 2007.

Dowden, Edward: Shakespeare: A Critical Study of His Mind and Art. London 1889.

Fink, Gerhard: Encyklopedie antické mytologie. 1.vyd. Olomouc 1996.

Graves, Robert: Řecké mýty. Praha 2004.

Hosley, Richard: Essays on Shakespeare and Elizabethan drama in honor of Hardin Craig. Columbia 1962.

Kerényi, Karl: Mytologie Řeků I, Příběhy bohů a lidí. Praha 1996.

- Kerényi, Karl: *Mytologie Řeků II, Příběhy heroů*. Praha 1998.
- Löwe, G.; Stoll, H.A.: *Antika ABC*. Praha 1973.
- Morton, Luce: *Shakespeare: The Man and His Work: Seven Essays*. Bristol 1913.
- Muir, Kenneth: *Shakespeare Survey*, Cambridge 1973.
- Raleigh, Walter: *Johnson on Shakespeare: essays and notes selected and set forth with an introduction*. London 1946.
- Rut, Přemysl: *Příběh a Shakespeare*. Praha 2005.
- Shakespeare, William: *A Midsummer Night's Dream*. London 1967.
- Shakespeare, William: *Romeo and Juliet*. London 1965.
- Svoboda, Ludvík a kol.: *Encyklopedie antiky*. Praha 1973.
- Stříbrný, Zdeněk: *Proud času: stati o Shakespearovi*. Praha 2005.
- Svoboda, Ludvík a kol.: *Encyklopedie antiky*. Praha 1973.
- Vodák, Jindřich: *Shakespeare: kritikův breviář*. Praha 1950.
- Zamarovský, Vojtěch: *Bohové a hrdinové antických bájí*. 3.vyd. Praha 1965.

7. Résumé

The subject matter of this bachelor's thesis is the English author William Shakespeare and his use of ancient motifs in three of his works. From all his works I chose the tragedy *Romeo and Juliet*, the play called *The Winter's Tale* and the poem called *Venus and Adonis*. Except these I briefly mentioned also Shakespeare's play *A Midsummer Night's Dream*. In the thesis I tried to make obvious where Shakespeare had drawn inspiration from and I tried to clarify the meanings of the ancient motifs he had used, too. I used mainly written sources for my thesis. Regarding primary sources I used several publications from different authors, especially *Metamorphoses* by Ovid and also the two publications written by Homer. Considering English secondary literature I would highly appreciate the book called *Essays on Shakespeare and Elizabethan drama in honor of Hardin Craig* which was written by Richard Hosley and *Shakespeare Survey* written by Kenneth Muir.

8. Anotace

Příjmení a jméno autora:	Martinčíková Eliška
Název katedry a fakulty:	Katedra klasické filologie, Filozofická fakulta
Název bakalářské diplomové práce:	Užití antických motivů v Shakespearově tvorbě
Vedoucí práce:	PhDr. Noemi Sklenářová
Počet znaků:	58 697
Počet příloh:	0
Počet titulů použité literatury:	27
Klíčová slova:	Romeo a Julie, Pýramos a Thisbé, Zimní pohádka, Venuše, Adónis, Ovidius, Ovidiovy Proměny, William Shakespeare, tragédie, pohádková hra (romance), historická hra, antické motivy

Charakteristika bakalářské diplomové práce:

Bakalářská diplomová práce se zabývá antickými motivy v Shakespearově tvorbě a snaží se objasnit původ těchto motivů. Zaměřuje se tedy jak na Shakespearova díla, konkrétně *Romeo a Julie*, *Zimní pohádka* a *Venuše a Adónis*, tak i na díla vybraných antických autorů, především pak mimo jiné na díla Ovidiova, ze kterých Shakespeare čerpal inspiraci.